

BODA ZOLTÁN – BAGOSSY MÁRIA*

Vitaindító a bírák és a bíróságok tekintélyének védelme érdekében történő fellépésről**

I. Problémafelvetés, bevezetés

„Őn a nemzeti bünszervezetként működtetett nemzeti „igazságszolgáltatás” lelkes és oszlopos nemzeti tagja, így felvetődhet a logikus kérdés, hogy akkor mit várok én öntől. Bevallom őszintén, hogy egy magát komplett nemzeti idiotának láttató gazember nemzeti bűnözőtől józan ésszel semmit – főleg semmi jót – nem vár az ember, ennek ellenére mégis úgy éreztem, hogy meg kell írnom ezt a beadványt. Egyrészt azért, hogy lássam, hogy annak tartalma vált-e ki önből bármiféle érdemi reakciót, és ha igen, az milyen tartalommal bír. A másik indok pedig az, hogy látni szeretném, hogy elég tökössé nemzeti gyerek-e ön – vagy bármelyik megnevezett nemzeti egyed – ahhoz, hogy ellenem – a beadvány szándékosan sértő, ugyanakkor a nemzeti valóságot hünen feltáró hangvétele miatt – eljárást kezdeményezzen...”¹

A fenti részletet tartalmazó beadvány a bírósági levelezőrendszeren keresztül érkezett és 144 szervezeti címre került megküldésre. Ha egy bírót verbálisan bántalmaznak, vagy a bíróságot igaztalanul gyalázzák, gondolhatjuk úgy, hogy bölcsőbb a hallgatás. Méltóbb talán a bírói karhoz, ha csöndben, visszavágás nélkül felülemelkedik a gyalázkodók erkölcsstelenségén. De van-e határ, amelyen átlépve már cselekedni kell? Amikor a hallgatás már nem erkölcsi magaslat, hanem a közöny, kényelem, konfliktuskerülés, gyávaóság vagy félelem látszata, mert a gyalázkodás miatt a hivatás mindennapi gyakorlása kerül veszélybe, s a bírák önbecsülése, társadalmi tekintélye sérül.²

* Boda Zoltán PhD-hallgató, DE MG DI, bírósági titkár, Debreceni Törvényszék; Bagossy Mária PhD, bírósági titkár, Debreceni Törvényszék

** A tanulmány „A büntetőbíráskodás tekintélye, annak védelme, a társadalmi értékítélet és ezek összefüggései” című, a 2020. évi Mailáth György Tudományos Pályázatra benyújtott pályaműben foglaltakat is részben alapul veszi (szerző: Boda Zoltán).

¹ Idézet V.Gy. S.T-nek írt, 2012. január 6. napján kelt gyalázkodó beadványából.

² KAHLER ILONA – SZURDI BÉLA – KOCSÁN ANNAMÁRIA: *Az igazságszolgáltatást vagy annak tagjait támadó „gyalázkodó” jellegű ügyfélbeadványok és egyéb megnyilvánulások esetén célszerű intézkedésekről és eljárásról a bírák és a bíróság védelme érdekében* (kézirat). 2021. 1. p. (A munkaanyag az előkészítésében való közreműködésem okán kerülhetett hozzám – B.Z.).

Szükséges azt hangsúlyozni, hogy a bírákat és a bíróságokat nagy számban érik jogsértő, rágalmozó, becsületsértő, gyalázkodó jellegű megnyilvánulások és egyre gyakoribbak a kifejezetten provokatív beadványok is, ugyanakkor elenyésző mindezekkel szemben a határozott és hatékony fellépés. Ebből fakadóan a negatív tendencia erősödik, hiszen az ügyfeleket felbátoríthatja annak tudata, hogy büntetlenül gyalázhatják a bírákat, a bíróságot. Ez a folyamat már rövid távon is alááshatja a bírói hivatás tekintélyét, a bírák társadalmi megbecsülését.³

A független és pártatlan bírósághoz való jog, mint alapvető emberi jog univerzális⁴ és regionális⁵ nemzetközi dokumentumok sokaságában jelenik meg. Az e tárgykörben kidolgozott nemzetközi elvárások nagy hangsúlyt fektetnek például a bírák kinevezésére, képzésére és elmozdíthatatlanságára, a megfelelő javadalmazásra, vagy a törvényhozó és a végrehajtó hatalmi ágak befolyásának kiküszöbölésére. Mindezek mellett azonban a bírák személyét ért támadásokról, az elhárításuk érdekében teendő vagy tehető intézkedésekről kevés szó esik. Ez a hiányosság különösen annak fényében feltűnő, hogy a bírák éppen az általuk ellátott igazságszolgáltatási tevékenységénél fogva számtalan kritika kereszttüzében állhatnak. Mailáth György a következőképpen szövegezte erről: „*A bíró állása amugy sem irigylendő. Ha lelkiismeretes, barátokat aligha fog szerezni, míg ellenben ellenségre igen könnyen tehet szert, mert minden befejezett per után rendesen egy félig elégyült és egy érdekeiben mélyen sértett féllel áll szemben.*”⁶

Kétségtelen tény, hogy egyre erőteljesebb az igény az igazságszolgáltatás működésének és a bírák „teljesítményének” külső ellenőrzésére, értékelésére. A társadalomnak ugyanis jogos igénye azt megismerni, hogy a közhatalom gyakorlására jogosult szervek

³ KAHLER – SZURDI – KOCSÁN 2021, 1. p.

⁴ Az univerzális dokumentumok körében megtalálhatjuk ezt a jogosultságot az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 10. cikkében vagy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikkében. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (továbbiakban: ENSZ) a VII. Büntelölő és a Büntelölővel Való Bánásmódról Vonatkozó Kongresszusán fogadta el az igazságszolgáltatás függetlenségéről szóló alapelveit. Ugyancsak az ENSZ keretében került megalkotásra a bírói magatartás bangalore-i alapelvei, mely dokumentum a bírák által követendő értékek sorában első és második helyen a függetlenséget és a pártatlanságot említi. Megjegyzendő továbbá, hogy 1994 óta az ENSZ égisze alatt működik a bírák és az ügyvédek függetlenségét vizsgáló speciális rapporteur, aki a hozzá benyújtott egyéni panaszok alapján megkeresést intézhet a bepanaszolt államokhoz, illetve meghívás alapján országlátogatásokat is lefolytathat. Special Rapporteur on the Independence of Judges and Lawyers. <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Judiciary/Pages/SRJudgeslawyersIndex.aspx> (2022-07-18)

⁵ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJE vagy Egyezmény) 6. cikkében a tisztességes tárgyaláshoz való jog részeként rögzíti a bíróság függetlenségének és pártatlanságának kívánalmát, majd alább, a 10. cikk (2) bekezdése körében a véleménynyilvánítás szabadságának korlátjaként is utal a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartására. Mindezekről a II. fejezetben bővebben is szó esik. Az Egyezményhez hasonlóan az Európa Tanács keretében született meg a Miniszteri Bizottság Rec (2010) 12. számú ajánlása a bírák függetlenségéről, hatékonyságáról és felelősségéről. A független bírósághoz való alapjogot további regionális emberi jogi katalógusokban is megtalálhatjuk [Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 8. cikk (1) bekezdés, Délkelet-Azsiai Nemzetek Szövetsége Emberi Jogi Nyilatkozata 20. cikk (1) bekezdés, Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája 7. cikk (1) bekezdés d) pont], melyek közül az Emberi Jogok Arab Chartáját tartjuk kiemelendőnek. Ennek 12. cikke nem csupán azt a kötelezettséget rója a részes államokra, hogy a bíróságok függetlenségét garantálják, hanem azt is, hogy megfelelő védelmet biztosítsanak a bírák számára az őket érő beavatkozással, kényszerrel vagy fenyegetéssel szemben.

⁶ *Főrendházi Napló*, 1872. III. kötet, 277. p.

– köztük a bíróságok – miképp élnek a felhatalmazással, a sajtónak⁷ pedig kötelessége a közösség tagjait az eligazodásban segíteni.⁸ A szabad sajtónak, mint a jogállamiság alapvető követelményének⁹ nélkülözhetetlen szerepe, hogy az igazságszolgáltató hatalmi ágat érintő bármilyen burkolt vagy nyílt befolyásszerzési kísérletet még e korai stádiumában leleplezze, a bírák tekintélyét a közvélemény szemében megőrizze¹⁰, visszatartó erőt jelentve ezáltal a politikai hatalmat birtokló közösséggel szemben is.¹¹ A jelen tanulmány nyolc is érintett probléma akkor adódik, ha a sajtóban olyan publicisztikák jelennek meg, amelyek akár az ítélethozatal menetének befolyásolására, akár az eljáró bíróság megsértésére irányulnak, melynek eredményeként kollízióba kerülhet egymással az igazságszolgáltatás függetlensége és a sajtószabadság.¹² A sajtó irányából érkező „támadások” azért különösen veszélyesek, mivel a közvélemény leggyakrabban a sajtóorgánumból, a médiából értesül a bírósági döntésekről, hiszen a lakosság jelentős részének nincs személyes, közvetlen tapasztalata a bírósági eljárásokról.¹³

Kérdésként fogalmazható meg, hogy vajon meddig terjedhet a bírók és a bíróságok bírálhatósága, hol húzódik az a határ, amelyen túl már a bírák személyiségi jogait, az ítélkezés pártatlanságát és az igazságszolgáltatás tekintélyét védelemben kell részesíteni. Ahogyan az Országos Bírósági Hivatal (továbbiakban: OBH) elnöke fogalmazott, a „[...] /b]írói ítéletek kritikáival együtt kell élnünk”.¹⁴ Jómagunk is úgy véljük, hogy a bíróságok ítélkező tevékenysége természetesen lehet bírálat tárgya, azonban a bírók szakmai tevékenységét valótlan színben feltüntető és személyiségi jogaikat sértő módon, bírói függetlenségüket alaptalanul megkérdőjelezve megfogalmazott kritikákat a leghatározottabban vissza kell utasítani.

Jelen tanulmány célja a bíróságok függetlenségének és tekintélyének megóvására szolgáló nemzetközi, illetve nemzeti jogszabályi keretrendszer bemutatása, valamint olyan javaslatok megfogalmazása, melyek e rendszer megfelelő működését akadályozó tényezők felszámolására és hatékonyságának előmozdítására szolgálhatnak. Így a II. fejezetben előbb az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB vagy Bíróság) az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkéhez kapcsolódó ítélkezési gyakor-

⁷ Harkai szerint a sajtószabadság a bírói függetlenség külső garanciája. Lásd bővebben: HARKAI ISTVÁN: *A sajtószabadság, mint a bírói függetlenség külső garanciája*. Jogelméleti Szemle, 2022/1. 186–194. pp.

⁸ BÁRD KÁROLY: *A bírák méltóságának és a bíróságok tekintélyének büntetőjogi védelme az Alkotmánybíróság és az Európai Emberi Jogi Egyezmény döntéseinek tükrében*. In: Fleck Zoltán (szerk.): *Igazságszolgáltatás a tudomány tükrében*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2010. 50. p.

⁹ BURGER, WARREN E.: *The Interdependence of Judicial and Journalistic Independence*. The Georgetown Law Journal 1975/6. 1195. p.; Vö.: ANDERSON, DAVID A.: *The press and political community*. In: Koltay András (szerk.): *Comparative Perspectives on the Fundamental Freedom of Expression*. Wolters Kluwer. Budapest, 2015. 43. p.

¹⁰ BARNES, ROBIN D.: *Natural Legal Guardians of Judicial Independence and Academic Freedom*. Fordham Law Review 2009/4. 1468. p.

¹¹ CRABTREE, CHARLES – NELSON, MICHAEL J.: *New Evidence for a Positive Relationship between De Facto Judicial Independence and State Respect for Empowerment Rights*. International Studies Quarterly (61)2017, 212. p.

¹² Lásd még: FARR, PAUL C.: *Judicial Independence and Freedom of the Press*. Utah Bar Journal 2019/2. 27. p.

¹³ VAN DIJK, FRANS: *Judicial Independence and Perceptions of Judicial Independence*. In: van Dijk, Frans (szerk.): *Perceptions of the Judicial Independence of Judges in Europe. Congruence of Society and Judiciary*. Palgrave Macmillan. Utrecht, 2021. 13. p.

¹⁴ https://index.hu/belfold/2020/02/05/obh_elnok_senyei_gyorgy_bemutatkozas_miniinterju_birosagok_biroi_fuggetlenseg_itelkezesi_gyakorlat/ (2022-07-18).

latát ismertetjük, kifejezetten azon ügyekre fókuszálva, melyekben a bíróságok tekintélyének védelme és a véleménynyilvánítás alapvető szabadságjoga került összeütközésbe. Ezt követően a magyar Alkotmánybíróság által ugyanezen tárgykörben kidolgozott elvi tételeket, majd pedig – csupán a tanulmány témája által indokolt mértékben – a vonatkozó büntető- és polgári jogi rendelkezéseket tekintjük át. A tanulmány V. fejezete mutatja be mindazokat a problémákat – és a megoldásuk érdekében megfogalmazott javaslatokat –, amelyek jelenleg gátolhatják a kellően hatékony fellépést a bíróságok tekintélyét romboló megnyilvánulásokkal szemben.

II. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata

Az EJEE 10. cikkében a következőképpen rendelkezik a véleménynyilvánítás szabadságáról:

„1. Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson. Ez a Cikk nem akadályozza, hogy az államok a rádió-, televízió- vagy mozgókép vállalatok működését engedélyezéshez kössék.

2. E kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járó szabadságok gyakorlása a törvényben meghatározott, olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi sértetlenség, a közbiztonság, a zavargás vagy a bűnözés megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme, a bizalmas értesülés közlésének megakadályozása, vagy a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

A véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó rendelkezés már az Egyezmény eredeti, 1950. november 4. napján Rómában aláírt szövegében is ily módon szerepelt, majd az Emberi Jogok Európai Bírósága évtizedeken átívelő ítélkezési gyakorlata töltötte meg további tartalommal.¹⁵ E szabadságjog korlátozása akkor minősülhet egy demokratikus társadalomban szükséges intézkedésnek, ha az legitim célt szolgál, a cél elérésével arányos, illetőleg a korlátozás alapjául szolgáló indokok relevánsnak és elégségesnek tekinthetők.¹⁶ Az alábbiakban vázoljuk azokat a szempontokat, amelyeket az Emberi Jogok Európai Bírósága a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartására, mint legitim cél elérésére irányuló, a véleménynyilvánítás szabadságával összeütközésbe kerülő intézkedések kapcsán figyelembe vesz.

¹⁵ Bővebben: BAYER JUDIT: *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 10. cikkel kapcsolatos joggyakorlatának egyes súlypontjai*. Állam- és Jogtudomány 2017/4. 117–128. pp.

¹⁶ *Handyside v. the United Kingdom* (Application no. 5493/72) ECtHR, Judgment of 7 December 1976, Ser A. No. 24, 48–50.; *Sunday Times v. the United Kingdom (No. 1.)* (Application no. 6538/74) ECtHR, Judgment of 26 April 1979, Ser A. No. 30., 62.

A véleménynyilvánítás szabadsága nem csupán azokat az információkat, gondolatokat védi, amelyek kedvező, vagy legalábbis semleges fogadtatásban részesülhetnek, hanem azokat is, amelyek sértő, sokkoló vagy zavaró jellegűek. Ezek elfogadása nélkül ugyanis demokratikus társadalomról sem beszélhetnénk. Ebből fakadóan az Egyezmény 10. cikkének 2. bekezdése csak szűk körben teszi lehetővé a véleménynyilvánítás korlátozását olyan tárgykörökkel szemben, amelyek közérdeklődésre tarthatnak számot. A bíróságok működése egyértelműen ilyen tárgykörnek tekinthető.¹⁷ Az EJEB szerint az igazságszolgáltató hatalom működésével kapcsolatos kérdések a demokratikus közvita tárgyát képezik, ezáltal a sajtó feladatai közé tartozik, hogy ezekről tájékoztasson. Ily módon valósulhat meg ugyanis a bírák közvélemény és politikusok általi ellenőrzése abból a szempontból, hogy megfelelően látják-e el a tevékenységüket. Mindazonáltal figyelemmel kell lenni a bírának a társadalomban betöltött különleges szerepére is: a bírákat meg kell védeni a megalapozatlan, romboló hatású támadásoktól, mivel a jogállamiság elvein alapuló államban alapvető fontosságú szerepet töltenek be, hiszen az igazságszolgáltatás garantőrei. Kiemelkedően fontos ezért, hogy élvezzék a köz bizalmát.¹⁸

A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységéhez fokozott közbizalom fűződik, amelynek fenntartása még a véleménynyilvánítás szabadsága ellenében is megkívánja, hogy a minden alapot nélkülöző támadásokkal szemben a bírák védelemben részesüljenek. Ennek biztosítása azért is nélkülözhetetlen, mert a bírák az őket ért támadásokra – tisztségükönél fogva – nem reagálhatnak.¹⁹ Tekintettel azonban arra, hogy a bírák az igazságszolgáltatás, mint államhatalmi ág letéteményesei, velük szemben nem kizárólag elvont és általános jellegű, hanem individuális, személyes kritika is megfogalmazható. Sajátos helyzetüknél fogva tehát – hivatalos minőségükben – szélesebb körben kötelesek eltűrni az őket ért támadásokat, mint a közéleti szereplést nem vállaló állampolgárok, ugyanakkor túrési kötelezettségük nem olyan mértékű, mint a politikusoké; utóbbiakhoz képest többletvédelem illeti meg őket.²⁰ A bírák emellett a bírósági tevékenységükön kívül sem kerülhetik el a sajtó figyelmét, főként, ha bírói minőségük felhasználásával cselekednek: az ilyen, közérdeklődésre számot tartó esetekről való tájékoztatással a sajtó hozzájárul az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatos közvitához.²¹

Az Emberi Jogok Európai Bírósága – hasonlóan a magyar Alkotmánybírósághoz – különbséget tesz tényállítások és értékítéletek között. Ezek elhatárolása az eset összes körülménye, illetve a kijelentés stílusa, hangneme alapján lehetséges. A közügyekkel kapcsolatos értékítéletek korlátozásának arányossága attól függ, hogy az értékítéletnek van-e bármilyen ténybeli alapja: amennyiben ez teljes mértékben hiányzik, az értékítélet

¹⁷ *Morice v. France* (Application no. 29369/10) ECtHR, Grand Chamber Judgment of 23 April 2015, Reports of Judgments and Decisions 2015, 124–125. pp.

¹⁸ *Präger and Oberschlick v. Austria* (Application no. 15974/90) ECtHR, Judgment of 26 April 1995, Ser A. No. 313., 34. p.; *De Haes and Gijssels v. Belgium* (Application no. 19983/92) ECtHR, Judgment of 24 February 1997, Reports 1997-I, 37. p.; *Skalka v. Poland* (Application no. 43425/98) ECtHR, Judgment of 27 May 2003, 34.; *Falter Zeitschriften GmbH v. Austria (No. 2.)* (Application no. 3084/07) ECtHR, Judgment of 18 September 2012, 38–39. pp.

¹⁹ *Karpetas v. Greece* (Application no. 6086/10) ECtHR, Judgment of 30 October 2012, 68. p.

²⁰ *July and Sarl Libération v. France* (Application no. 20893/03) ECtHR, Judgment of 14 February 2008, Reports of Judgments and Decisions 2008 (extracts), 74. p.

²¹ *Sabou and Pircalab v. Romania* (Application no. 46572/99) ECtHR, Judgment of 28 September 2004, 38. p.

kívül eshet az EJEE 10. cikke által védelemben részesített kijelentések körén.²² Bár az EJEB gyakorlata szerint a bírakat bizonyos mértékben erősebb védelem illeti meg, az őket érő kritikák mércéjeként a megfelelő ténybeli alap jelölhető meg.²³ Az előbb kifejtettekén túl a korlátozás arányosságát befolyásolja az is, hogy milyen jellegű, milyen súlyosságú szankció alkalmazására került sor a véleményének hangot adó személlyel szemben. E körben képezi vizsgálat tárgyát az, miszerint a szankció alkalmas volt-e arra, hogy dermesztő hatást (chilling effect) fejtessen ki a szabadságjog gyakorlásával szemben.²⁴

A bírák tehát olyan állami tisztviselők, akiket hivatásukkal kapcsolatban magasabb tűrési kötelezettség terhel,²⁵ tevékenységük pedig indokolt kritika tárgya lehet, azaz nem mentesülnek a kritika és az alapos vizsgálat alól.²⁶ Az alábbi ügyek példaként szolgálnak arra, miképpen alkalmazza az Emberi Jogok Európai Bírósága a szükségességi-arányossági tesztet a bírakkal szemben megfogalmazott véleménynyilvánítások értékelése során.

A *Mustafa Erdogan és mások kontra Törökország ügyben* egy alkotmányjoggal foglalkozó egyetemi professzor publikált cikket a török alkotmánybíróság egyik határozata tárgyában. Tanulmányában megkérdőjelezte az alkotmánybírák szakmai kompetenciáját, illetve utalt arra is, hogy a határozat nem a testület tagjainak szabad akaratából, hanem katonai hatalmi körök befolyása alatt született meg. Az alkotmánybíróság valamennyi tagja polgári peres eljárást kezdeményezett a professzorral, a folyóirat szerkesztőjével, valamint a folyóirat kiadásáért felelős részvénytársasággal szemben. Keresetük jogalapjaként a török polgári törvénykönyv 24. cikkére, illetve a kötelmi törvény 49. cikkére hivatkoztak, amelyek a személyiségi jogok jogellenes megsértése esetére nem vagyoni kártérítés megfizetéséről rendelkeznek. Az EJEB-hez benyújtott kérelem három olyan ítéletet sérelmezett, amelyek egy-egy bíró javára 2.000 euró, 1.755 euró és 1.557 euró²⁷ tőkeösszeg, valamint kamatai megfizetésére kötelezték az alpereseket. Utóbbiak a strasbourgi bíróság eljárásában a véleménynyilvánítás szabadságának sérelmét panaszolták, amelynek az EJEB helyt adott. A Bíróság álláspontja szerint ugyanis a nemzeti bíróságok nem adták kellő indokát annak, hogy a kártérítések kiszabása miért volt szükséges az alkotmánybíróság tekintélyének fenntartása érdekében. Így nem értékelték elkülönítve a publikációban írt tényállításokat és értékítéleteket, nem vizsgálták, hogy az alperesek az EJEE 10. cikk 1. bekezdése szerinti kötelezettségekkel és felelősséggel együtt járva gyakorolták-e az őket megillető szabadságjogot. Mindemellett nem vették figyelembe a köz-

²² *De Haes and Gijssels v. Belgium*, 42–49. pp. Így például nem részesülhetnek az Egyezmény 10. cikke által biztosított védelemben azok a közlések, melyek nem a bírósági döntés érvelésének kritikájára irányulnak, hanem kizárólag a bírói tanács laikus tagjainak személyét becsmérlik. *Barfod v. Denmark* (Application no. 11508/85) ECtHR, Judgment of 22 February 1989, Ser A. No. 149., 35–36. pp.

²³ *Präger and Oberschlick v. Austria*, 37.; *De Haes and Gijssels v. Belgium*, 47.; *Kobenter and Standard Verlags GmbH v. Austria* (Application no. 60899/00) ECtHR, Judgment of 2 November 2006, 30. p.

²⁴ *Morice v. France*, 127. p.

²⁵ *July and Sarl Libération v. France*, 74. p.

²⁶ *Skalka v. Poland*, 34. p.

²⁷ A kártérítési összegek az összehasonlíthatóság végett minden esetben euróban kifejezve szerepelnek, nem az adott állam nemzeti valutájában.

lés módját sem, hiszen a publikáció közzétételére egy tudományos folyóiratban, nem pedig egy közéleti újságban került sor. Tekintettel arra, hogy a szankcionálás nem volt szükséges, az EJEB a kiszabott kártérítések összegének arányosságát már nem is vizsgálta.²⁸

Ezzel szemben a Bíróság szükségesnek és arányosnak ítélte a kártérítést a *Poyraz kontra Törökország ügyben*. A kérelmező az igazságügyi minisztérium részére vizsgálatot végzett egy bíró szakmai tevékenységével kapcsolatban. Az erről készült jelentés a vizsgált bíró által a női munkatársak sérelmére elkövetett szexuális visszaélésekről is beszámolt. A jelentés nyilvánosságra került, amelyet követően a vizsgálatot végző személy a sajtóhoz címzett nyilatkozatában felfedte például azt is, hogy az érintett bíróval szemben 15 különböző vizsgálat van folyamatban. A bíró által indított polgári peres eljárásban a nemzeti bíróság 15.000 euró összegű kártérítés megfizetésére kötelezte a kérelmezőt, aki ugyan az ítélettel szemben az EJEB-hez fordult, azonban a Bíróság nem állapította meg az EJEE 10. cikkének sérelmét.²⁹

Az *L.P. és Carvalho ügyben* két ügyvéd fordult a Bírósághoz a portugál állammal szemben. Előbbi kérelmező egy bíróval szemben panaszt nyújtott be a portugál országos bírói tanácshoz, mivel álláspontja szerint a bepanaszolt bíró és egy védő között túl barátságos volt a hangnem egy előkészítő ülésen. A tanács a panasz tárgyában nem tett intézkedést, a bíró azonban polgári pert kezdeményezett, amelynek folytán az ügyvédet 5.000 euró kártérítés megfizetésére kötelezte az eljáró bíróság. A második kérelmező ügyfelei képviseletében eljárva előbb feljelentéssel, majd vádindítvánnyal élt egy bíróval szemben faji megkülönböztetésre és becsületsértésre hivatkozással. A bíró – arra tekintettel, hogy az ügyvéd megalapozatlan feljelentést tett vele szemben – keresettel élt, amely alapján a nemzeti bíróság 10.000 euró kártérítést ítél meg részére. Az EJEB mindkét kérelmező vonatkozásában azt állapította meg, hogy a kártérítések a bírák tekintélyének megóvása érdekében sem szükségesek, sem pedig arányosak nem voltak, ellenben dermesztő hatással járhattak az ügyvédi hivatásrendre nézve.³⁰

Elmarasztalta a Bíróság Portugáliát a *Pais Pires de Lima ügyben* is, amely némi hasonlóságot mutat az előbb említett ügy első kérelmezőjének esetével. A kérelmező úgyszintén az országos bírói tanácshoz fordult, sérelmezve, hogy abban az ügyben, amelyben védőügyvédként járt el, a bíró elfogult, korrupt és megvesztegethető volt. A panaszban írtakra tekintettel az érintett bíró polgári peres eljárást indított, amelynek eredményeként a védőt 50.000 euró kártérítés megfizetésére kötelezték. A védő ezt követően fordult az Emberi Jogok Európai Bíróságához, hivatkozva a véleménynyilvánítás jogának indokolatlan korlátozására. Kérelmével szemben a Bíróság azt állapította meg, hogy az alapügyben az alperes semmilyen ténnyel nem tudta azt alátámasztani, miszerint a bíró valóban vesztegetést fogadott volna el bárkitől. A nemzeti bíróságok ezt szem előtt tartva elégséges indokát adták a szankció szükségességének. Mivel azonban a panasz egy bizalmas levél formájában érkezett az országos bírói tanácshoz, annak esetleges kiszivárgása pedig nem volt a kérelmező terhére róható, az EJEB a kártérítés összegét eltúlzottnak találta, ekként a szankció aránytalansága miatt állapította meg az EJEE 10. cikkének megsértését.³¹

²⁸ *Mustafa Erdoğan and Others v. Turkey* [Application no(s). 346/04, 39779/04] ECtHR, Judgment of 27 May 2014.

²⁹ *Poyraz v. Turkey* (Application no. 15966/06) ECtHR, Judgment of 7 December 2010.

³⁰ *L.P. and Carvalho v. Portugal* [Application no(s). 24845/13, 49103/15] ECtHR, Judgment of 8 October 2019.

³¹ *Pais Pires de Lima v. Portugal* (Application no. 70465/12) ECtHR, Judgment of 12 February 2019.

A kérelmezett állam elmarasztalásával végződött a *Narodni List D.D. kontra Horvátország ügy* is. A kérelmező részvénytársaság által kiadott magazinban 2008 októberében került publikálásra a „*B. bírót pellengérré kellene állítani*” című cikk. A szerző az érintett bíró szemére vetette, hogy megjelent egy helyi vállalkozó által szervezett estélyen, megsértve ezáltal a bírói etikai kódex rendelkezéseit. A cikk utalt továbbá arra is, hogy a bíró két évvel korábban jogellenesen hozott határozatot a részvénytársaság helyiségeiben történt házkutatás elrendeléséről, amely a nyugati demokráciákban példa nélküli intézkedés volt. A bíró által a jóhírnevének megsértése miatt benyújtott kereset alapján a hetilapot megjelentető részvénytársaságot 6.870 euró összegű kártérítésre kötelezték. Az ezt követően eljáró strasbourgi bíróság ezzel szemben úgy foglalt állást, hogy a cikk értékítéletet tartalmazott, amely ugyan erős kritikával és éles szóképekkel élt, azonban nem volt sérelmes jellegű. Megállapította továbbá, hogy a megítélt kártérítés kétharmada annak, amelyet a horvát bírói gyakorlat a testvérét káresemény következtében elvesztítő személy részére a mentális gyötrelmem kompenzálására alkalmasnak talál. A nyilvánvalóan eltúlzott és szükségtelen szankció tehát sértette a véleménynyilvánítás szabad gyakorlásának jogát.³²

A *Bono kontra Franciaország ügy* tényállása szerint a kérelmező ügyvéd egy terrorista csoportban való részvétellel vádolt személy védelmét látta el. A vádlott kihallgatására Szíriában került sor, amelynek okán ugyan egy francia nyomozási bíró a kihallgatás helyszínére utazott, azonban azon nem vehetett részt, arra semmilyen befolyása nem volt. A terheltet a kihallgatása során megkínózták. A védő írásbeli beadványaiban a vallomás kirekesztését indítványozta, utalva arra, hogy a nyomozási bírák eljárása hozzájárult a Szíriában történt kínzási cselekményekhez. A védővel szemben ezen kijelentése miatt fegyelmi eljárás indult, amelynek eredményeként megrovásban részesítették, illetve öt évi időtartamra kizárták a közhatalmi szervek tevékenységéből. Az EJEB egyetértőleg állapította meg, hogy a védő részéről nem volt szükséges a nyomozási bírák eljárásának bírálata, tekintve, hogy a vádlott vallomását az eljáró bíróságok kirekesztették a bizonyítékok köréből. Mindemellett a kérelmező a védelemből fakadó feladatait látta el, megfogalmazásával nem a nyomozási bírókat vádolta kínzás elkövetésével, hanem az általuk választott eljárási formával nem értett egyet. A kijelentései a bíróságok részére benyújtott írásbeli beadványokban öltöttek testet, ekként arra nem voltak alkalmasak, hogy a bíróságok tekintélyét a közvélemény előtt is megkérdőjelezzék. A kifejtettek alapján a Bíróság aránytalannak találta a védővel szemben alkalmazott fegyelmi büntetést.³³

III. Az Alkotmánybíróság gyakorlata

A hazai Alkotmánybíróság esetjogában a 7/2014. (III.7.) AB határozat³⁴ tekinthető mérőföldkönek, ugyanis ebben a határozatában fektette le a testület a korábbi gyakorlatához képest új álláspontját, miszerint a bírósággal kapcsolatos kritika határai szűkebbek, mint a

³² *Narodni List D.D. v. Croatia* (Application no. 2782/12) ECtHR, Judgment of 8 November 2018.

³³ *Bono v. France* (Application no. 29024/11) ECtHR, Judgment of 15 December 2015.

³⁴ A határozat részletes elemzését lásd: BALOGH ÉVA: *Az Alkotmánybíróság határozata a közéleti szereplők bírálhatóságáról, A véleménynyilvánítás szabadsága, a demokratikus vita és az emberi méltóság*. Jogesetek Magyarazata 2014/3. 3–11. pp.

más közszereplőket érintő közlések esetében. Érvelésében az EJEB ítélkezési gyakorlatát is felhasználva rögzítette, hogy a bírák magasabb védelmének indoka az, hogy a szolgálati viszonyuknál fogva rájuk vonatkozó szabályok miatt kevésbé tudják megvédeni magukat a nyilvánosság előtt. Az ítéletek széles körű nyilvánosság előtti megvitatásán kívül a bírák személyére vonatkozó alaptalan, szélsőséges támadásoktól ezért meg kell védeni őket, mivel a jogállam működéséhez elengedhetetlen közbizalmat kell, hogy élvezzék.³⁵

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában³⁶ több olyan ügy is fellelhető, amelyekben a személyiségi jogok büntetőjogi védelme állt szemben a véleménynyilvánítás szabadságával; az indítványozók más személyt sértő megnyilvánulásai miatt büntetőjogi szankcióban részesültek, és azt támadták meg a testület előtt. Az Alkotmánybíróság számára a mérlegelés szempontja minden esetben az volt, hogy a bírói döntés érintette-e az indítványozó véleménynyilvánítási szabadságát, vagyis, hogy a közlés az Alaptörvény IX. cikkének oltalmi körébe vonható-e, illetve ha igen, akkor a szólásszabadság korlátozásához vagy gyakorlásának biztosításához fűződik-e erősebb alkotmányos érdek. A mérlegelés tárgyilagosságát biztosítandó, a 3329/2017. (XII. 8.) AB határozatban került kidolgozásra az a teszt, amelyet a bírokat sértő megnyilvánulások esetében is alkalmazni szükséges. Először azt kell vizsgálni, hogy az adott közlés a közügyekben való megszólalást, a közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, vagyis a közügyek szabad vitatásával áll-e összefüggésben. A második lépés arról döntést hozni, hogy a közlés tényállításnak vagy értékítéletnek minősül-e: a közügyeket érintő értékítéletek szabad folyása biztosított, hiszen a tényállításokkal szemben az értékítéletek közös sajátossága, hogy igazságtartalmuk nem ellenőrizhető és nem igazolható. Harmadik lépésként pedig azt szükséges mérlegelni, hogy a közlés nem lépte-e át a véleménynyilvánítás határát, ugyanis „[...] [a] vélemény szabadság már nem nyújt védelmet az olyan öncélú, a közügyek vitatásának körén kívül eső, így a magán-, vagy családi élettel kapcsolatos közlésekkel szemben, amelyek célja puszta megalázás, illetve a bántó vagy sértő kifejezések használata, vagy más jogsérelem okozása.”³⁷

Fontos utalni az Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlatának azon szegmensére is, amely szerint a pusztán sértegető gyalázkodásra az Alaptörvény IX. cikke nem ad szabadságot, a „[...] [c]sak és kizárólag az érintett személy lejáratására irányuló, egyfajta szitokszóként megjelenő forma nem tartozik a véleménynyilvánításhoz való jog gyakorlásának alkotmányosan védett körébe”³⁸. Mindazonáltal az AB a közlést az Alaptörvény IX. cikkének védelmi körébe vonja, ha az a sértett – személyét kétség kívül sértő, de – magatartásának közösségi hatására vonatkozó utalásként értelmezhető.³⁹ Abban az esetben ugyanis, ha egy közlés nem öncélú gyalázkodás, hanem egy közéleti kérdés megvitatása, akkor „[...] [a] sértő, erős kifejezések (adott esetben a trágár kifejezések is) a védelmi körbe tartoznak, a véleménynyilvánítás korlátját ez esetben csak az emberi méltóság érinthetetlen magva jelenti”⁴⁰.

³⁵ 7/2014. (III. 7.) AB hat. ABH 2014, 135, [58], [61].

³⁶ Pl.: 1/2015. (I. 16.) AB hat., ABH 2015, 1; 3048/2020. (III. 2.) AB hat., ABK 2020/5. 312; 3329/2017. (XII. 8.) AB hat., ABK 2017/34. 1956; 3322/2019. (XI. 26.) AB hat., ABK 2019/32. 2158; 3093/2019. (V. 7.) AB végzés, ABK 2019/14. 777.

³⁷ 3329/2017. (XII. 8.) AB hat., ABK 2017/34. 1956, [30]-[32].

³⁸ 1/2015. (I. 16.) AB hat., ABH 2015, 3, [35]; 3093/2019. (V. 7.) AB végzés, ABK 2019/14. 777, [17].

³⁹ 3048/2020. (III. 2.) AB hat., ABK 2020/5. 312, [30].

⁴⁰ 3322/2019. (XI. 26.) AB hat., ABK 2019/32. 2158, [25].

A téma szempontjából kifejezetten ismertetésre érdemes a 3214/2022. (V. 11.) AB határozat, amely úgyszintén a személyiségi jogok büntetőjogi oltalmához kapcsolódik. Az alkotmányjogi panaszt előterjesztő indítványozó egy jog- és érdekvédelmi egyesület tagjaként perképviselőként látott el egy családjogi ügyben. Az eljárást követően egy közösségi oldalon egy 17 perc 14 másodperc időtartamú felvételt tett közzé „*Családjogi bíró durva szereptévesztésben!*” címmel, amelyet 2017 márciusáig 400 alkalommal tekintettek meg. A felvételen az indítványozó utalt a családjogi ügyben eljáró bíró származására, alacsony értelmi képességére, továbbá arra, hogy az eljárás során gyógyszer vagy hallucinogén anyag hatása alatt állhatott. A felvétel közzétételét követően a Pesti Központi Kerületi Bíróság elnöke feljelentést tett, a sértett bíró pedig magánindítványt terjesztett elő. Az indítványozó a vád tárgyát szolgáló tényeket nem vitatta, bűnösségét azonban igen, mivel álláspontja szerint az elhangzott közlések a véleménynyilvánítás szabadságának hatálya alá esnek. Az elsőfokon eljáró bíróság az indítványozó vádlottat felmentette arra hivatkozással, hogy a szóban forgó közléseket a véleménynyilvánítás szabadsága védi: a kritika megengedhetőségének határai a kormányzat és a közhivatalnokok esetében tágabbak, mint a magánszemélyek vonatkozásában. A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet megváltoztatva az indítványozót bűnösnek mondta ki becsületsértés vétségében és őt egy évre próbára bocsátotta, emellett elrendelte az elektronikus adat (a vitatott közlés) hozzáférhetetlenné tételét. A másodfokú bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az indítványozó cselekménye tényállásszerű (ez lényegében nem is volt vitatott), továbbá jogellenes is, mivel az átlépi a védett véleménynyilvánítás határát. A BH2019.68. számú eseti döntés alapján rámutatott, miszerint nem védett a közlés, ha a célja önmagában a másik bántása, megaláztatása vagy közügyekkel össze nem függő öncélú támadása. A harmadfokon eljáró ítéletábra a másodfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A jogerős ügydöntő határozat értelmében az indítványozó egyes kifejezései, mint a „botcsinálta”, „ultrafeminista” és a „férfigyűlölő” valóban a véleménynyilvánítás szabadságának védelmi körébe tartoznak, de e kereteket túllépte az indítványozó azzal, hogy a sértett származását összefüggésbe hozta a bírói alkalmasságával, illetőleg esetében az intelligencia hiányára is utalt.⁴¹

Az indítványozó az ezt követően előterjesztett alkotmányjogi panaszában előadta, hogy a támadott bírói döntés a véleményének szabad kinyilvánítása miatt szankcionálta. Érvelése szerint a kritikával illetett bíró közszereplő, és a közhatalmat gyakorló közszereplők kritikálhatósága a demokratikus társadalom fokmérője; a kritikába pedig bizonyos mértékű túlzás és provokáció is bele kell, hogy férjen. Kifejtette továbbá, hogy a bíró származása jelentőséggel bír az ügyben, mivel az közvetlen összefüggésben áll az ítélező tevékenységével, kihatott a jogértelmezésére. Mindezeket túl a tisztességes eljárás-hoz való jog sérelmére is hivatkozott, ugyanis a büntetőügyben nem idézték meg tanúként a sértett bírót, aki – az indítványozó állítása szerint – külső befolyás hatására nyújtotta be a magánindítványt. Sérelmezte azt is, hogy a kifogásolt közlést a bíróságok nem tekintették meg, hanem elfogadták azt, ami a vádiratban szerepelt.⁴²

Az Alkotmánybíróság az ítéletábra végzése alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

⁴¹ 3214/2022. (V. 11.) AB hat., ABK 2022/13. 1240, [2]-[6].

⁴² 3214/2022. (V. 11.) AB hat., ABK 2022/13. 1240, [10]-[11].

Az AB a 3329/2017. (XII. 8.) AB határozatban foglalt mérlegelési teszt első lépéseként rögzítette, hogy más megítélés alá esik a bírói döntés tartalmának és a bíró személyének a kritikája. Az előbbivel összefüggésben kiemelte, hogy „[a] bírói döntés helyesége, megfelelősége nem csupán az eljárásban részt vevő felek érdeke, hanem végső soron közügy: az egész társadalom érdeke, hogy a bíróságok megfelelő, jogszerű és társadalmi mércével mérve igazságos döntéseket hozzanak. A bírói döntések így természetesen kritizálhatóak, e kritika során bárki hangot adhat szubjektív, esetleg bántó vagy provokatív véleményének is. A bírói döntések médiában történő, tudományos vagy bármilyen más fórumon való kritizálása a véleménynyilvánítás szabadságának körébe tartozik, amely csak egészen kivételes esetekben korlátozható.” A testület rámutatott, hogy „[n]incs azonban társadalmi indoka annak, hogy a kritika a bíró személyére (származására vagy értelmi képességére) kiterjedjen. A véleménynyilvánítási szabadság gyakorlásának a bíró személye is tárgya lehet, az ilyen esetre viszont – társadalmi igazolás hiányában – nem vonatkozik a kiemelt védelem. Erre tekintettel az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy jelen ügyben az indítványozó nem közügyben nyilvánított véleményt.”⁴³

Az Alkotmánybíróság ezt követően egyértelműsítette, hogy az indítványozó a bíróról alkotott véleményét fejezte ki. A mérlegelés eredményeként a testület arra az álláspontra helyezkedett, hogy az indítványozó által használt, a becsületet sértő, illetve bántó kifejezések nem a közügyek megvitatását szolgálták, hanem a sértett személyét öncélú módon gyalázták. Ennek következtében pedig az indítványozó véleménye a sértett emberi méltóságának sérelmére volt alkalmas.

IV. A bírák és a bíróságok tekintélyének védelmét biztosító magyar szabályozás

Az EJEB, illetve az Alkotmánybíróság gyakorlatának ismertetését követően jelen fejezetben röviden áttekintjük a bírák és a bíróságok tekintélyének megóvására szolgáló magyar jogi szabályozást. A büntetőjogi védelmet illetően előljáróban kiemelés érdemel, hogy a természetes személyek, a jogi személyek, illetve a jogi személyiséggel nem rendelkező személyösszességek társadalmi megbecsülése, becsülete és méltósága büntetőjogilag védett tárgy. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) 226. §-a a rágalmazás, a 226/A. §-a a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, a 226/B. §-a a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala, a 227. §-a pedig a becsületsértés tényállását szabályozza. Ezen jogszabályhelyek hívhatóak fel a bírók védelmére is a büntetőjog területén. A Btk. 231. § (2) bekezdése szerint a kódex 221-228. §-aiban meghatározott bűncselekmények csak magánindítványra büntethetők. Mindazonáltal a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) 53. § (3) bekezdése szerint a becsületsértés és rágalmazás közzéadásra üldözendő, ha bíró sérelmére, annak hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt követik el.

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) értelmében a bírói igényérvényesítésnek az általános, mindenki másra is irányadó szabályok

⁴³ 3214/2022. (V. 11.) AB hat., ABK 2022/13. 1240, [31]-[33].

alapján van helye: a személyiségi jogok megsértésének megállapítására, illetve jogkövetkezményeinek alkalmazására irányuló peres eljárás kezdeményezésének lehetőségével élhetnek. A Ptk. 2:51. § (1) bekezdése szerint, akit személyiségi jogában megsértenek, a jogsértés ténye alapján követelheti: a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; b) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; c) azt, hogy a jogsértő adjon megfelelő elégtételt, és ennek biztosítson saját költségén megfelelő nyilvánosságot; d) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását és a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését vagy jogsértő mivoltától való megfosztását; e) azt, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint (objektív szankciók). A Ptk. 2:52. § (1) bekezdése értelmében pedig akit személyiségi jogában megsértenek, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért.

A polgári jogi védelemhez kapcsolódó szabályozás kapcsán megemlítendő, hogy a Ptk. 2:54. § (1) bekezdése szerint a személyiségi jogokat személyesen lehet érvényesíteni. A személyek polgári jogi védelmével kapcsolatos perben az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 62. § (1) bekezdésének f) pontja alapján a felet az illetékfeljegyzési jog kedvezménye illeti meg.

Megjegyzést érdemel, miszerint a polgári jogi védelem hasonlóságot mutat a büntetőjoggal a tekintetben, hogy az nem kizárólag a természetes személyekre, azaz a bírákra terjed ki. A Ptk. 3:1. § (3) bekezdéséből következően a jogi személyiséggel rendelkező bíróságok személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illetheti meg. A következőket bírói gyakorlat alapján egyértelmű, hogy ilyen, védelemben részesített személyhez fűződő jog a jóhírnévhez való jog.⁴⁴ Mindemellett több eseti döntés alátámasztja azt is, hogy a jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyok úgyszintén rendelkezhetnek személyhez fűződő jogokkal,⁴⁵ ekként a jogi személynek nem minősülő járásbírók (és kerületi bíróságok)⁴⁶ jóhírre is védelmet élvez.

V. Az igazságszolgáltatást vagy annak tagjait támadó, gyalázkodó jellegű megnyilvánulások elleni fellépésről

Az igazságszolgáltatást vagy annak tagjait támadó beadványok és egyéb ügyfél-megnyilvánulások jellegük alapján a következők szerint csoportosíthatók:⁴⁷

- a bíró/bírósági vezető személyét, személyiségét érintő;
- a bíró/bírósági vezető munkáját, tudását, hozzáértését kifogásoló;
- a bíró/bírósági vezető pártatlanságát, tisztességét megkérdőjelező;
- a bíróság függetlenségét érintő, zömében politikai szempontú vélemények, bírálatok.

⁴⁴ Lásd például: BDT2018. 3833., BDT2017. 3733., BDT2008. 1860.

⁴⁵ Lásd például: BH1987. 11., Kecskeméti Törvényszék P.21.600/2017/72., Fővárosi Törvényszék P.24.957/2016/21.

⁴⁶ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról, 18. § (3) bekezdés.

⁴⁷ KAHLER – SZURDI – KOCSÁN 2021, 1. p.

A fennálló büntető és polgári jogi jogszabályi védelem ellenére a probléma okai a következők:⁴⁸

Az általános emberi természetből fakad a konfliktus- és stresszkerülés, amely a lelki béke, nyugodt élet alapja, ezért az ember alaptermészetével ellenkezik a pereskedés, feljelentés megtétele.

A bírák kevésbé kezdeményeznek büntető- vagy polgári eljárást a személyüket ért, gyalázkodó támadásokkal szemben, mivel joggal tartanak az ezzel járó procedúrától, így különösen:

- idő- és munkaigényes a feljelentés, magánindítvány megtétele, keresetlevél megírása;
- lelki terhet jelent a folyamatos találkozás, szembesülés a „gyalázkodó” ügyféllel az idézésre megjelenés, tárgyaláson való részvétel során, különösen a konfliktuskerülő személyiséggel rendelkezőknek, amelyet tetéz, ha az eljárás elhúzódik;
- időigényes és megterhelő az utazás, hiszen az eljárásokat a bíró kollégák által bejelentett elfoglaltság okán az érintett bíróságtól távoli bíróságon tárgyalhatják;
- nyomasztó, hogy az eljárási cselekmények elveszik az időt a munkavégzéstől és a pihenéstől egyaránt;
- problémás, hogy a bírónak saját személyében, saját magának kell megvédeni a jogait, alátámasztani az igényét, pedig a támadások nem magánemberként, hanem hivatásának gyakorlása miatt érték;
- folyamatban levő ügy esetén a féllel szembeni eljárás kezdeményezése egyúttal elfoglaltság bejelentését is indokolhatja, amely az időszerű ítélezés ellen hat és az ügyfél részéről visszaélésre, időhúzásra is alkalmas;
- az eljárások kezdeményezése miatt a bírók tarthatnak attól, hogy további támadásnak, gyalázkodásnak lesznek kitéve az ügyfelek részéről, folytatódhatnak az atrocitások;
- mindezekben túl fennáll annak a veszélye is, hogy a feljelentés, keresetindítás kontraproduktívvá válhat és a bírót/bírósági vezetőt érintő negatív állítások még nagyobb nyilvánosság elé kerülhetnek. A gyalázkodók között lehetnek olyan, provokatív személyiséggel rendelkezők, akik kifejezetten a figyelem középpontjába kívánnak kerülni, amelyre lehetőséget ad a hivatalos útra terelés.

A fentiekben ismertetett okok hozzájárulhatnak ahhoz is, hogy a bírósági vezetők úgyszintén „passzivitást” mutathatnak az általuk vezetett bíróságot ért, gyalázkodó megnyilvánulásokkal szemben.

Mindemellett fennáll a társadalom negatív értékítéletének veszélye is, mely az alábbiakban ragadható meg:

- túlzottan súlyos büntetést kapnak az elkövetők, mert a bírák „védik egymást”;
- túlzottan magas összegű sérelemdíjat állapítanak meg az ügyfél terhére, mert a bírák „segítik egymást”;
- a bírák a sérelemdíjon „nyerészkednek”;
- a fenti feltételezéseket eltúlozhatják a média különböző felületei.

⁴⁸ KAHLER – SZURDI – KOCSÁN 2021, 5–7. pp.

A sérelmet szenvedett bíró tarthat az eljárás esetleges „eredménytelenségének” veszélyétől, illetve a munkatársak részéről várható esetleges negatív értékítéllettől egyaránt, így például:

- a terhelt bűnösségének megállapítása esetén a bíróság vélhetően megrovást vagy próbára bocsátást alkalmaz, mely intézkedések esetlegesen nem bírnak kellő viszatartó erővel;
- ha a kereseti kérelem kizárólag a Ptk. 2:51. § (1) bekezdésében felsorolt objektív szankciók alkalmazására irányul, a pervesztesség nem feltétlenül⁴⁹ jár érzékelhető hátránnyal az alperes számára;
- ha nem garantált a „látványos” következmény, akkor talán felesleges energiát fektetni az eljárásba.

Álláspontunk szerint a hivatás megbecsültsége érdekében történő fellépés során a következő alapelveket szükséges figyelembe venni: a bírák (jogaik) védelme, a bírák kímélete, mindezek mentén pedig a bírói munka értékének és értékességének kifejezésre juttatása. A bírónak és személyiségi jogainak, valamint ezzel egyidejűleg akár a bíróságok tekintélyének a súlyos megsértését megvalósító cselekményekkel szembeni fellépés korántsem öncélú, az nem kizárólag a sérelmet szenvedett személy jogainak védelmét szolgálja. A határozott igényérvényesítés és jogvédelem annak okán is szükséges, hogy fennartsuk az ítélkezésbe vetett társadalmi közbizalmat. Azonban talán még ennél is fontosabb lehet, hogy a bírák részére biztosított jogvédelem igazolja munkájuk kiemelkedő értékét. A bírói munka ezen értékességéből fakadóan hangsúlyos szerep hárul a bírák érdekeinek és személyiségének megóvására, az ezzel kapcsolatban részükre nyújtott támogatásra.

E célok érvényesítése megkívánja tehát a hatékony jogvédelmet akadályozó tényezők kiküszöbölését. Így különösen szükséges meghatározni azoknak a kifejezéseknek, cselekményeknek a körét, amelyek esetén indokolt fellépni a bírák és a bíróságok tekintélyének, társadalmi megbecsülésének megóvása érdekében. A bíróra/bírósági vezetőre háruló, fentiekben felsorolt lelki terheket, munkaterhet, nyomasztó körülményeket, félelmet kívánatos minimalizálni, illetőleg megszüntetni. Központi vagy helyi igazgatási segítséget kell nyújtani, avagy teljesen átvállalni a bírákra háruló kötelezettségeket (pl. a sérelmezett nyilatkozat, cselekmény előzetes véleményezése; a kezdeményező iratok elő/elkészítése; a személyes közreműködés, jelenlét helyett írásbeli nyilatkozattétel, távmeghallgatás lehetősége; központi, helyi igazgatási vagy meghatalmazott ügyvédi támogatás és képviselet; soronkívüliség, stb.). A kifejtettek mellett pedig szükséges „érdekeltté” tenni a bírákat/bírósági vezetőket, hogy minél nagyobb számú, őket vagy a szervezetet ért jogellenes megnyilatkozással szemben fellépjenek, melyet azonban nyilvánvalóan nem lehet kötelezővé tenni.⁵⁰

⁴⁹ Mindazonáltal megjegyzendő, hogy ennek lehet komoly következménye is, pl.: egy már kiadott könyv valamennyi példányának megsemmisítése.

⁵⁰ Mivel egy bíró polgári perben felperesként teljes perbeli cselekvőképességgel rendelkezik, büntetőeljárásban pedig, mint sértett szintén eljárási cselekvőképességgel bír, ezért nem is zárható el attól, hogy saját jogai érvényesítése érdekében polgári vagy büntetőeljárás kezdeményezése révén fellépjen. Azonban az OBH támogató közreműködése olyan esetekre terjedhetne ki, amikor a bíró nem kizárólag a saját, hanem a teljes bírósági szervezet tekintélyét alaptalanul és súlyosan sértő megnyilvánulásokkal szembesül.

Előzöek érdekében szükséges a témával foglalkozó munkacsoport (vagy kabinet) felállítás, amelynek keretében a bírák/bírósági vezetők szélesebb körének bevonásával az esetleges megoldási javaslatok összegyűjtésére és kidolgozására kerülhet sor. Ezt követően indokolt lehet „próbaperek”, büntetőeljárások megindítása, nyomon követése és értékelése, azon okból, hogy az eljárást kezdeményező bírók/bírósági vezetők tapasztalatai megismerhetővé váljanak, azokból további következtetéseket lehessen levonni. Egy ilyen munkacsoport tevékenységének előfeltételét képezi a megelőző 10-15 év gyalázkodó jellegű megnyilvánulásai folytán indult büntető- és polgári eljárások eredményeinek, tapasztalatainak számbavétele, a hazai jogirodalom feldolgozása, valamint a társszervek gyakorlatának (ügyészség, rendőrség) és a külföldi példákknak az elemzése is.

A fenti folyamatban hangsúlyosnak tartjuk a szervezeti kommunikációt is, amely képzési vagy felvilágosítási programok elindítását is magában foglalhatja a bírák felé megvalósítandó „szemléletformálás” érdekében. A kommunikáció kiemelt szereppel bír a tekintetben egyaránt, hogy az a generálprevenció elősegítését szolgálhatja a társadalom és a média tájékoztatása révén, a bírák/bíróságok védelme céljából indított eljárásokról és azok következményeiről. A megvalósítási szakaszt követően ugyancsak szükségeszerű a folyamatos társadalmi felmérés a bíróság bizalmi indexe változásának vizsgálatára.⁵¹

Véleményünk szerint nem csupán a sajtóban megjelenő, illetve a politikai közszereplőktől elhangzott megnyilatkozások vizsgálata indokolt. Azon beadványokkal kapcsolatban is kívánatos lehet a fellépés (és ezzel összefüggésben az ilyen fellépés központilag szabályozott rendjének esetleges meghatározása), amelyeket bármely foglalkozást, hivatást gyakorló személyek, bármilyen formában a bírákknak, bírósági vezetőknek címeznek, gyalázkodó, minden ténybeli alapot nélkülöző rágalmakat megfogalmazva, kizárólag a sértegetés céljával. Mindezt a bíróságok tekintélye ellen irányuló, megalapozatlan, destruktív támadásokkal szembeni védelem szükségessége indokolja, kivált arra figyelemmel, hogy a bírák diszkrécióra kötelezettek, ezáltal nincs módjuk a válaszadásra.

VI. Záró gondolatok, további javaslatok

A demokratikus jogrendszereknek lényegi eleme a közügyek minél szélesebb körű megvitatása – ebben pedig a szólásszabadság és a szabad, befolyásmentes sajtó szerepe nélkülözhetetlen –, amelynek fontos részévé vált az az alkotmányos alapelv, hogy a közszereplőknek magasabb a tűrési kötelezettségük az őket érintő nyilvános bírálatokkal szemben, mint a magánszemélyeknek. Ugyanakkor a közéleti személyiségek (és ilyenek a bírák is) a nyilvános diskurzusban megfogalmazott olykor valótlan állítások, illetve kíméletlen vélemények állandó kereszttüzében vannak, melyek valós sérelmeket és károkat is okozhatnak számukra. A szólás és a sajtó szabadsága kiemelt szerepet játszik a bírák társadalom általi megítélésében is. A személyüket érintő sértő közlések hatására elveszítetik a társadalmi megbecsülést és tiszteletet, melynek következtében további, morális és anyagi káruk is keletkezhet.⁵²

⁵¹ KAHLER – SZURDI – KOCSÁN 2021, 7–8. pp.

⁵² BALOGH ÉVA: *Közszereplőkről csak pontosan és szépen? Elemzés az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatásról*. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen, 2019. 99. p.

Molnár Péter azon megállapítása, miszerint a közszereplők részéről nagyfokú önmérséklet és tolerancia szükséges, hogy ne használják fel hatalmukat és ismertségüket a velük szembeni bírálatok elfojtására⁵³, álláspontunk szerint igaz a bírókra is. Természetesen a bírósági határozatokkal kapcsolatban – és általában a bíróságokkal szemben is – a véleménynyilvánítás (ebből kifolyólag azok kritikája is) megengedett, mi több, a jogállami demokrácia alapja.⁵⁴ A bírói függetlenség biztosítása mellett egyre inkább előtérbe kerül a bírák felelősségének, beszámoltatásának a kérdése is: melyek azok az eszközök, intézmények, amelyek a bírói függetlenség sérelme nélkül garantálhatják, hogy a bírák ne szigetelődjenek el azon személyektől, akiknek ügyeiben határoznak, és a közösségnek számot adjanak döntéseikről?⁵⁵

A nyilvánosság az ítélkezés felett álló társadalmi kontroll. Emellett azonban a bíróságok kezében is egy eszközt jelent az igazságszolgáltatáshoz fűződő közbizalom megőrzése érdekében azáltal, miszerint garanciaként szolgálhat arra, hogy az ítélkezés nem zárt ajtók mögött folyik és ami ott történik, az ellenőrizhető.⁵⁶ Az igazságszolgáltatás nyilvánosságának megteremtése és biztosítása olyan demokratikus igény, amelynek érvényesítése céljából meg kell valósítani a szükséges „fejlesztéseket”, és adott esetben el kell tűrni a bíróságok függetlenségét nem érintő kritikákat is (egyidejűleg tanulva belőlük). Azonban a bíróságok függetlenségét, a bírák személyiségét súlyosan sértő, durva támadásokkal szemben már szükséges lehet a fellépés a tekintély megóvása érdekében. A személyes véleményt természetesen nem lehet megtiltani, de jogi lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy ne lehessen a bíróságokat korlátlanul, felelőtlenül véleményezni.⁵⁷

Az Európai Bírák Konzultatív Tanácsa és az Európai Ügyészek Konzultatív Tanácsa az Európa Tanács Főtitkára részére 2016. március 24. napján nyújtott be jelentést a bírói függetlenség és pártatlanság kihívásai tárgyában. A jelentés megállapította, hogy a kritikával illetett, sérelmet szenvedett bírák sok esetben a függetlenségük és a pártatlanságuk fenntartása érdekében vonakodnak megvédeni magukat. A bírói tekintély védelmének megoldatlanságát jól mutatja, hogy e dokumentum felhívta az Európa Tanács tagállamai bíráinak, bíróságainak figyelmét arra, miszerint szükséges megvitatni a megalapozatlan kritikával szembeni bírósági fellépés módozatait, az azokra vonatkozó javaslatokat.⁵⁸

⁵³ MOLNÁR PÉTER: *Gondolatbátorság: Szólásszabadság és közbeszélgetés az Egyesült Államokban és Magyarországon*. Új Mandátum. Budapest, 2002. 15–21. pp.

⁵⁴ „Az igazságszolgáltatás nem állhat a társadalom felett, akitől végső soron a legitimitása is ered, az állampolgároknak látniuk kell, hogy a bíróságok alkalmasak feladatuk ellátására, és ítélkezésük a törvények, illetve más jogszabályok rendelkezéseinek megfelelően történik. Ez képezi alapját a bírói hatalom iránti közbizalomnak.” (SZOBOSZLAI JUDIT: *A bírói hatalom átláthatósága*. Belügyi Szemle 2003/11-12. 94. p.)

⁵⁵ BÁRD KÁROLY: *Bírói függetlenség az európai unió társult országaiban. Hol állunk mi, magyarok?* Fundamentum 2002/1. 5. p.

⁵⁶ KÖNYA ISTVÁN: *Iustitiana a szeme van bekötve, nem a szája*. Ügyvédek Lapja 2016/1. 6. p.

⁵⁷ SZILÁGYI NÁNDOR IMRE: *Az igazságszolgáltatás nyilvánossága, különös tekintettel a tárgyalóterem nyilvánosságára és a sajtóval való kapcsolatra*. 35–36. pp. http://www.mabie.hu/attachments/article/48/tanulm%C3%A1ny_0.doc (2022-07-18)

⁵⁸ Challenges for judicial independence and impartiality in the Member States of the Council of Europe, 24 March 2016. 92. p.

A bíróságokkal szembeni közbizalom megléte mind magának a bíróságnak, mind pedig az állampolgároknak alapvető érdeke, azonban ennek megerősítéséhez a bírói szervezetnek is erőfeszítéseket kell tennie. Jelentőséggel bír továbbá az, hogy ezen közbizalom indokolatlan, durva támadások révén ne legyen megingatható. Az ilyen támadásokkal szembeni fellépés módozatait meg kell vitatni, szükség esetén felhívva a törvényhozó figyelmét az indokolt módosításokra.

A bírák és a bíróságok tekintélyét a hatályos magyar jogrendszer mind a büntető-, mind a polgári jog eszközeivel védelmezi. Ezek mellett azonban szükségesnek mutatkozik a bírák tekintélyét sértő megnyilatkozások – amelyek nem a bíró közhivatali tevékenységére vonatkoznak elsősorban, hanem már az illető személyiségét érintik – elleni intézkedések kereteinek kidolgozása. Kiemelést érdemel, hogy ez nem öncél, hiszen a bíróságokba vetett bizalom fenntartása magában foglalja az eljárásokban részt vevők jogainak védelmét is, ezért a véleménynyilvánítás szabadságának a bíróságok tekintélyének megóvása céljából történő korlátozására valójában egy másik alapvető jog védelmében kerülhet sor. A bíróságok tekintélyének megóvása tehát az állam érdeke is.

Fontosnak tartjuk, hogy mindazok, akik a bírói hivatás legfőbb értékeinek – becsületének, tisztességének, tekintélyének – védelmében fellépnek, a bírósági szervezet teljeskörű támogatását élvezzék, ideértve a bírósági dolgozók által tanúsított tiszteletet és megbecsülést is. A legnagyobb eredmény ugyanakkor az lenne, ha a bírák a társadalom elismerését és erkölcsi támogatását is maximálisan kivívhatnák, hiszen a hatékonyan és hitelesen működő igazságszolgáltatás legnagyobb nyertese a jogkövető állampolgár. Ám ha a bírósági szervezet nem tesz semmit, joggal kérdezzük majd: vajon milyen igazságot szolgáltat az a bíróság, amely a saját igazát sem tudja vagy képes megvédeni? S vajon a jogrend legfőbb őrzőjének milyen jövője van, ha tehetetlen és kiszolgáltatott a gyalázkodó, gyakran provokatív jogsértésekkel szemben?⁵⁹

ZOLDÁN BODA – MÁRIA BAGOSSY

LAUNCHING A DEBATE ON ACTION TO PROTECT THE
AUTHORITY OF JUDGES AND COURTS

(Summary)

The public trust with the courts is also interest of the judge's and the citizen's too. To reinforce this trust, it is obvious that the court need to make efforts. And also important that this trust shouldn't be swayed by unjustified, rough attacks. We should make a discussion about the initiators about the defense against the attacked judges and the court's authority and we should draw the legislator's attention, if this topic needs modification.

⁵⁹ KAHLER – SZURDI – KOCSÁN 2021, 8. p.